

DE VONDER

A scenic view of a pond with a wooden bridge, surrounded by bare trees and a wooden fence. The bridge is made of dark wood and has a railing. The water is calm and reflects the surrounding trees. There are some white birds in the water. The background is a dense forest of bare trees.

2017 Jaargang 23 nr. 4

VAN HET BESTUUR

Zoals gebruikelijk bevat de bestuursrubriek het overzicht van de nieuwe leden van De Vonder en de rubriek familieberichten/lief en leed, waarin we bij ons bekende feestelijke of droevige berichten over onze leden vermelden. Ook geven we informatie over wat er thans binnen onze vereniging speelt.

Nieuwe leden van Heemkundekring De Vonder

In de afgelopen periode hebben zich als nieuwe leden aangemeld bij onze vereniging:

Jan van der Heijden uit Eindhoven

Harry van der Loo uit Asten

Toon Meeuws uit Someren

Begroting 2018 goedgekeurd tijdens ledenvergadering

Op dinsdag 28 november vond de derde algemene ledenvergadering van onze vereniging plaats in Museum Klok & Peel te Asten. Tijdens deze vergadering werd de begroting voor 2018 goedgekeurd. De begroting is niet geheel sluitend en we hebben bovendien in de begroting de inzet van een aantal bestemmingsreserves opgenomen voor onderhoud van het Heemhuis, dekking van de initiële kosten bij verdere samenwerking met de bibliotheek en enkele ICT-voorzieningen. Ook werd een nieuw huishoudelijk reglement goedgekeurd, waarin onder andere de interne (financiële) controles geregeld zijn. Na de pauze hield Toon Bergh een interessante lezing over het Sint Jorisgilde Someren.

Enquêteformulier over inhoud De Vonder

Binnenkort verschijnt op onze website een enquêteformulier, waarop lezers kunnen reageren op de inhoud van ons blad. De redactie hoopt dat velen van jullie het formulier invullen.

Graf Antoon Bluijssen blijft voorlopig behouden

In 2014 heeft ons lid Theo Knoops tot twee keer toe een druk bezochte lezing gehouden over de opkomst van Asten als industriedorp aan het einde van de negentiende eeuw en de erfenis ervan in de twintigste eeuw. Het historisch belang van de familie Bluijssen voor de ontwikkeling van Asten kwam duidelijk naar voren in die lezingen. Bluijssen deed in boter en margarine, in textiel en bankzaken, verhief het dorp in cultureel opzicht, zette een winkelketen op met meer dan honderd zaken.

Later dat jaar werd bekend dat het laatste graf van een Bluijssen in Asten geruimd zou worden. Het ging om het graf van Antoon C. Bluijssen, textiel-fabrikant te Asten. Hij is een van de drie broers Bluijssen die de laatste generatie van de Astense fabrikant vormden. Antoon Bluijssen was bewoner van de villa van de Missiezusters, die momenteel

deel uitmaakt van het gebouwencomplex Amalia-zorg - Hof van Bluysen, Wilhelminastraat 29. Om het graf te behouden heeft Theo Knoops destijds de grafrechten van de familie over mogen nemen, met dank aan enkele sponsors. Nu blijkt dat het graf door de kunstenaars J. Bolsius en Franken ontworpen is en dat het volgens de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist een monumentenstatus heeft. Het graf is destijds gerealiseerd door D.J. Hanique. Dat bedrijf bestaat nog en heeft op 1 december het graf op verzoek van Theo gerestaureerd. Een mooi initiatief, waarmee een stukje erfgoed voor Asten minstens voor tien jaar behouden blijft.

Heidag bestuur De Vonder en nieuwe beleidsnotitie

In oktober heeft het bestuur een dag uitgetrokken om na te denken en te discussiëren over het toekomstig beleid van onze vereniging. De resultaten van die dag zullen zichtbaar worden in een nieuwe Hoofdlijnennotitie 2018-2022, die komend voorjaar aan de algemene ledenvergadering zal worden voorgelegd.

Activiteiten komende periode

In de komende periode zijn er drie lezingen. De eerste lezing door Cor Verberk vindt, zoals in het vorige nummer reeds vermeld, plaats op woensdag 13 december in het Klooster Heilig Hart aan de Wilhelminastraat te Asten en gaat over bidprentjes en begraafcultuur. Op woensdag 17 januari houdt Norbert Lammers een lezing in Museum Klok & Peel over de bewoningsgeschiedenis van Asten en op woensdag 1 februari spreekt Rien van Horik in Hotel Centraal over Wielernest Someren. Op dinsdag 24 april komt er nog een extra lezing (in het Engels), die niet in het jaarprogramma staat, door Graham Spence over de crash van een vliegtuig in de Peel tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarover meer informatie in het volgende nummer.

Namens het bestuur wens ik al onze leden en hun dierbaren een zalig Kerstfeest en een gelukkig en gezond 2018 toe.

Jan van de Rijdt

Bestuur Heemkundekring

Voorzitter: Jan van de Rijdt Tel. 0493-694957

Secretaris: Martien Verdonchot Tel.0493-693498

Penningmeester: Hans van Strijp Tel. 0493-380493

Leden: Cor Fransen Tel. 0493-693421

Paul Gianotten Tel. 0493-472350

Tom Waals Tel. 0493-693783

DE VONDER

heemkundekring

DE VONDER
asten - someren

Van de redactie

De bomen op de omslag hebben hun bladeren al grotendeels laten vallen, tijd voor de Wintervonder. Met interessante bijdragen vooral voor wie van taal en dialect houdt.

Jacques van der Velden verdiepte zich in de oorsprong van de naam Boksbergen. Met veel details, hij vraagt de mensen “de boks van het lijf”, zou je kunnen zeggen. Na lang beraad wordt de boomstronk, het ondergrondse deel (afgezakte boks) als naamgever ontmaskerd.

75 jaar geleden vond de grote klokkenroof plaats. De nietsvermoedende Astense en nog veel meer Brabantse klokken werden in oorlogstuig omgezet. Museum Klok en Peel wijdt er een tentoonstelling aan: “Klokkenroof”. Piet Sniijders heeft de weggevoerde klokken waarschijnlijk niet meer horen luiden, maar zorgt voor een lezenswaardig artikel. Hans van de Laarschot heeft een levendig verhaal rond de Kwisvraag maar blijft helaas met de prijs zitten. Terwijl iedereen toch moet weten dat de huidige Holideweg maar een “gezande” baan is.

We hebben het allemaal aan moeten zien hoe huize Bartholomeus werd gesloopt, en hoe we het lieten gebeuren omdat het de voordeligste oplossing was. Piet Sniijders kan het als echte Astenaar niet aanzien en verwijt de gemeente haar gebrek aan respect voor ons erfgoed. En dan gaat het toch over meer dan alleen Bartholomeus. De redactie wil het pleidooi van Piet graag ondersteunen.

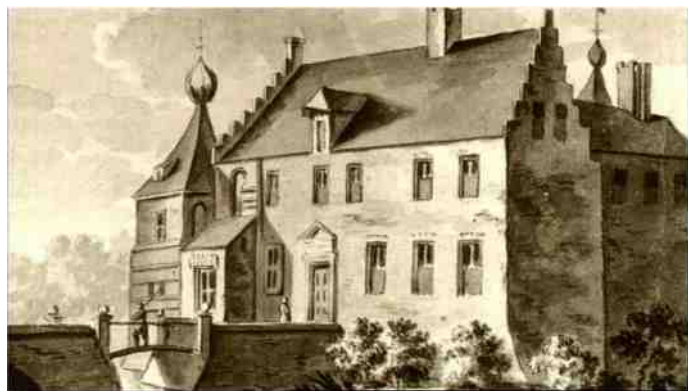
Piet Aarts wil weten waarom vrouwen vroeger zo bang waren om op weg van Heusden naar Asten bij het roemruchte kasteel het bruggetje bij de Rùjk over te steken. Spraakvorser Jacques van der Velden (wat waarderen we die mensen) verdenkt de

2	Van het bestuur
3	Van de redactie
4	Boksenberg
6	De kracht van het persoonlijke verhaal
7	Klokkenroof
8	De niet-gestelde Kwisvraag 5
9	Kritische kanttekeningen bij sloop Bartholomeus
11	De Rùjk
14	Peelbronnen
16	Te voet dus Aaste 34
18	Burengeruchten
19	Oud goud
20	Vrienden van De Vonder

roek (rùjk) die graag model staat in spookverhalen. Hans van de Laarschot en Ad Kersten blijven druk bezig hun Peelbronnen open te houden. Ze gaan daarvoor regelmatig naar het Nationaal Archief en komen daar zoveel tegen dat ze niet de tijd hebben om te lezen, maar moeten fotograferen. Onze complimenten voor het vele werk.

Tot slot kondigt Piet Feijen een van zijn laatste voettochten door Asten aan. “Wa is dè seund”, zou een zekere Anna tegen Piet gezegd hebben, en daar zijn we het als redactie mee eens.

Namens de redactie
Gerard ten Thije

Boksenberg

door, Jacques van der Velden

Het is even wennen, een berg begroeid met boksen. Een waslijn behangen met ondergoed en broeken wapperend in de wind ergens op een hoger gelegen veld in de buurt van een hoeve? Zou dit tafereel in de verte de indruk kunnen wekken van één met boksen begroeide berg? Lees verder hoe dit afloopt ...

Enige tijd geleden ontving ik de vraag: wat betekent Boksenberg. Dit toponiem zou ergens in Someren liggen. Eerlijk gezegd, ik had er nog nooit van gehoord. Op de IVN-site afdeling Asten-Someren, is onder de rubriek Natuurgebieden het Landgoed Boksenberg te vinden. Een kaartje wijst de plaats aan waar deze berg ligt. De kernvraag is, wat betekent Boksenberg.

Ik heb de volgende mogelijkheden onderzocht: beuken-berg, broeken-bergplaats en buxus-berg. De beukenberg sneuvelde vanwege het ontbreken van een 's' in beuk. Omdat we hier te maken hebben met een echte berg verloor ook broeken-bergplaats deze wedstrijd. Vooral buxusberg heb ik nog lang erin gehouden. Tenslotte viel het doek omdat ik me moeilijk kon voorstellen dat op zo'n afgelegen onvruchtbare plaats buxusbomen tot ontwikkeling konden komen. Vooral het antwoord op de vraag: hoe die heesters daar terecht zijn gekomen, kon ik niet bevredigend beantwoorden. Het grappige is dat in de oplossing de buxus toch nog een rol speelt.

In een trefwoordenlijst van het Nederlandse landschap vond ik het woord Boks. Hetzelfde woord trof ik aan in de Historische Woordenboeken onder het moderne Nederlandse trefwoord Bokse, met de definitie: "Het onderstel van een omgehakte boom, met de uitgegraven wortels (Noord-Brabant en Limburg), ook broek geheuten.". Ook woorden als aarsgat en vod werden daarvoor gebruikt. In Gelderland verstaat men onder een boomkont of alleen kont: "het onderend van een gerooide boom, het worteleind zonder de wortels.". Allemaal vormen van beeldspraak. Bij rooien wordt de boom volledig verwijderd. Bij kappen en vellen blijft de stronk in de bodem achter. Het valt mij op dat er relatief veel verschillende benamingen bestaan, die in wezen nauwelijks in betekenis van elkaar verschillen. Met een boks of broek wordt in het dagelijks spraakgebruik een

kledingstuk bedoeld, maar in dit geval is het een onderdeel van het landschappelijk element boom. Waar komt dit woord eigenlijk vandaan?

Men heeft wel gedacht dat boks teruggaat op de diernaam bok. Te denken valt aan een samenstelling als bok-hose 'broek van bokkenvel'. Taalkundigen zijn van dit idee afgestapt. De gangbare verklaring is nu, dat boks 'wijde broek' uit bokse 'broekspijp' is ontstaan. Oorspronkelijk had alleen het meervoud boxen de betekenis broek en werd met het enkelvoud bokse een broekspijp aangeduid. Logisch, want twee broekspijpen maken één broek. Deze 'pijp' is weer afkomstig van Latijn buxus 'koker', die verwant is aan ons woordje bus 'metalen doos, blik, trommel'. Deze betekenis in het Latijn is overgewaaid uit het Grieks puxis, púxos 'doos uit hout van de buksboom'. Kortweg gezegd: de betekenis is dus van 'koker' naar 'pijp' van een broek en van 'broekspijp' naar 'broek' gegaan. Naast boksen ontstond voor het enkelvoudig begrip een

nieuw enkelvoud boks(e) ‘broek’, en daarnaast een nieuw meervoud boksen ‘broeken’. De eigenschappen van het hout van de buxus zijn uiteindelijk verantwoordelijk geweest voor de betekenisontwikkeling van boks. Het hout laat zich namelijk zeer fijn bewerken (draaien, snijden) tot gebruiksvoorwerpen (doos, koker, pijp). In de baroktijd werden van deze harde houtsoort prachtige blaasinstrumenten (blokfluit, hobo, klarinet) vervaardigd. Het Griekse woord voor buxus betekent ‘dicht, vast, ineengedrongen’, een verwijzing naar deze dichte en harde houtsoort. Genoeg over de oorsprong van boks.

Waarom staat het woord boks in een trefwoordenlijst van het Nederlandse landschap? Kennelijk kan het een element in het landschap zijn. Van het woord Boksenberg is berg zéker een landschappelijk element te noemen. Ik denk dat er ook redenen zijn waarom boksen van bomen bij het landschap horen. Er blijven immers veel boksen van omgewaaide maar ook van gekapte bomen in de bodem achter. In het laatste geval meestal doelbewust om stuifzand vast te houden. Het gebied Boksenberg is een stuifzand gebied, dat later met dennen is beplant. De naam boksenberg bestond al voordat men overging tot bebossing. Blijkbaar waren er in de ondergrond veel boksen van de oorspronkelijke begroeiing achtergebleven en dankt deze berg daaraan zijn naam. Het is ook heel goed mogelijk dat deze berg zelfs zijn bestaan dankt aan die oorspronkelijke bomen. De bomen hebben waarschijnlijk in eerste instantie het stuifzand tegengehouden waardoor een berg ontstond. Maar na het kappen hebben de boksen het zand vastgehouden, waardoor de berg niet meer weg kon waaien. Mijn conclusie is: Boksenberg ‘berg met

stand, want veel stronken zijn natuurlijk weer uitgeschoten. In de Loonse en Drunense Duinen iets ten noorden van de ‘Rustende Jager’ heb ik zo’n gebied met behoorlijk wat stuifduinen gevonden. In een landschap van stuifzand, heide en bossen liggen daar bergen met overblijfselen van eiken hakhout. De foto’s zijn begin mei gemaakt. Het eikenhout op deze onvruchtbare gronden staat dan nog niet in blad en maakt daarom een spookachtig indruk. De wallen en duinkoppen werden ooit met eiken beplant en als hakhout beheerd. Dit hakhoutbeheer is gestopt, waardoor op die plaatsen dikwijls opgaande eiken zijn verrezen. De foto’s die ik voor dit artikel heb gekozen, tonen bergen met eikenbomen. In het basisgedeelte vertonen deze bomen knoestige verdikkingen in de stam. Deze grillige vormen zijn het gevolg van herhaald kappen. Hier en daar steekt nog een dode stronk uit de grond. Soms bevindt een belangrijk deel van de stam zich in de berg, met de wortels nog in de oorspronkelijke bodem. In het project ‘Oude boskernen in de Loonse en Drunense duinen’ worden deze stuifzandbergen, ‘zandforten’ met eiken ‘stoven’ of ‘stobben’ genoemd. De definitie van ‘stoof’ is: Achtergebleven of uitgegraven worteleind van een gevelden boom of van gekapt hakhout; boomstronk. Boks(e) past binnen deze definitie. Ik denk dat we in Someren te maken hebben met een soortgelijke situatie als in de Loonse en Drunense Duinen. Ik ben in de bossen gaan zoeken naar restanten van de Boksenberg, helaas trof ik op die locatie een ondoordringbaar bos met naaldbomen aan. Het hele gebied Boksenberg is na het midden van de 20e eeuw met naaldbomen beplant. Sinds 1900 staat de naam Boksenberg op de kaart. Deze berg is dus in ieder geval vóór die datum ontstaan. Omdat oudere kaarten nauwelijks hoogtelijnen bevatten en omdat hakhout zich laat aanzien als struikgewas, is de Boksenberg op oude-

boomstronken’.

Ik ben op zoek gegaan naar een Boksenberg, om een mooie foto te maken. Maar omdat dit soort bergen meestal weer met naaldbomen beplant zijn is dat nog niet zo simpel. Er zijn maar een paar plaatsen in Nederland waar de oude vegetatie behouden is gebleven. Meestal niet in de oude toe-

re kaarten niet terug te vinden. Er zijn wel archeologische vondsten uit de steentijd en ijzertijd geregistreerd. Geschreven bronnen heb ik verder niet gevonden. Wat Boksenberg betekent is denk ik ondertussen duidelijk, maar hoe deze berg met boksen kon ontstaan is minder duidelijk. Omdat dat niet binnen de reikwijdte van dit verhaal valt, verwijs ik daarvoor liever naar de paragraaf Bosgeschiedenis in het project 'Oude boskernen in de Loonse en Drunense Duinen', waarin op deze materie dieper wordt ingegaan.

Bronnen:

Oude boskernen in de Loonse en Drunense duinen. Bert Maes, Utrecht 2007; Bosgeschiedenis <https://nl.wikipedia.org/wiki/Boxbergheide> <https://www.ivn.nl/afdeling/asten-someren/boksenberg> <http://www.voetvanoudheusden.nl/PDFs/lexicon%20van%20het%20nederlandse%20landschap.pdf>

De kracht van het persoonlijke verhaal 1940-1945

Ad van Seggelen had als regisseur bij toneelvereniging Crescendo vele dromen. Wanneer er een uitgepikt zou worden, was dat het spelen van het verhaal van Anne Frank. Ongeveer drie jaar geleden werd door het bestuur van Crescendo de beslissing genomen om Ad de mogelijkheid te bieden om het stuk te spelen. Maar wie Ad kent weet dat hij een vol creatief brein heeft. Hij had niet alleen het spelen van het stuk in zijn hoofd, maar zijn wens was ook om rondom dit thema een tentoonstelling samen te stellen. En wat Ad in zijn hoofd heeft wordt vaak ook werkelijkheid, dus ook de tentoonstelling.

Ruim een jaar geleden werd er uit het brede netwerk van Ad een werkgroep van 7 mensen geformeerd, zoals enkele leden van de Heemkundekring De Vonder. Ze gingen vol enthousiasme aan de slag. Tijdens de vergaderingen werden vele voorstellen

geopperd. Zou de werkgroep al deze ideeën uitgewerkt hebben dan zou het hele Rijksmuseum gevuld kunnen worden. Er moesten dus keuzes gemaakt worden. De eerste vraag was dan ook: wat is het thema van de tentoonstelling?

Wanneer dat duidelijk zou zijn konden er immers ook duidelijke lijnen uitgezet worden. De werkgroep maakte uiteindelijk de keuze voor de kracht van het persoonlijke verhaal 1940-1945.

Het vermoeden bestond dat er naast het verhaal van Anne nog vele verhalen in onze eigen regio zouden bestaan. Daar ging de werkgroep naar opzoek. Uiteindelijk zijn er 7 verhalen tot stand gekomen. Rondom deze verhalen is de werkgroep op zoek gegaan naar spullen uit die tijd. Via contacten stroomden spullen binnen. Daar begon dus het tweede dilemma. Alle spullen hadden ook weer een eigen verhaal. Dus maar weer als werkgroep kritisch kijken welke spullen ook echt raakvlakken hadden met het thema. Na een jaar van hard werken en zoeken was het op zaterdag 7 oktober dan zover. Samen met de verhaalvertellers en de burgemeester werd de tentoonstelling in de bibliotheek van Someren geopend. De opkomst was groot en de reacties waren erg leuk. De start was gemaakt. De tentoonstelling duurde tot 25 november 2017 en was te bezichtigen tijdens de openingstijden van de bibliotheek.

Expositie Klokkenroof!

Museum wil meedraaien in project Crossroads Brabant

Klok & Peel presenteert expositie Klokkenroof!

Bij Museum Klok & Peel in Asten heeft een tien man sterke werkgroep de afgelopen maanden gewerkt aan een nieuwe tijdelijke tentoonstelling onder de titel 'Klokkenroof! / Plundered Bells'. Het gaat daarbij om de beruchte 'klokkenvordering' tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers

Aanleiding is, dat het dit najaar en komend voorjaar 75 jaar geleden is dat ons land te maken had met deze systematische plundering door de Duitsers. De klokkenvordering werd uitgevoerd met hulp van Nederlandse collaborateurs. In luttele maanden tijd werden in ons land 6.700 klokken uit hun torens gehaald. Ze werden naar verzamelplaatsen gebracht en vandaar naar Hamburg getransporteerd om te worden omgesmolten voor de wapenindustrie. Althans tweederde deel van de geroofde klokken. Éénderde deel van de geconfisqueerde klokken kon met vertragingstactieken worden gered. De projectgroep die in Museum Klok & Peel met deze materie heeft gestoeid, heeft er een aantrekkelijke expositie over samengesteld. Het basismateriaal was bekend, want het klokken-

roof-verhaal is al eerder in grote lijnen uitgezocht. De kunst was om het verhaal op een nieuwe manier te vertellen. Daartoe werd het onder meer in historisch perspectief geplaatst en kreeg het een regionale invulling.

Op verzoek van torenuurwerkfabrikant Tuur Eijsbouts verstopte de Astense transporteur Johan Loomans tijdens de oorlog een drietal klokken voor Joure in zijn bloementuin. Na de oorlog kwamen ze weer te voorschijn.

Crossroads Brabant

De samenstellers gingen ook op zoek naar mensen die de klokkenroof hebben ervaren als een 'levensveranderende gebeurtenis'. Door die aan het woord te laten, neemt het museum een voorschot op het provinciale project Crossroads Brabant.

Met dat project hopen de Brabantse erfgoedinstellingen in 2019 '75 jaar bevrijding' te herdenken. Die herdenking moet een grote gebeurtenis gaan worden. De aanjagers hopen er niet alleen educatief, maar ook toeristisch mee te scoren.

Het is de bedoeling dat de provincie een (nieuwe) oorlogscanon krijgt van 75 verhalen, waarin alle grote oorlogsthema's een plekje vinden. Gespreid over de provincie kunnen er in 2019 rond deze verhalen allerlei publieksactiviteiten worden georganiseerd.

Tot de aanjagers behoren de provincie Noord-Brabant, Visit Brabant en Erfgoed Brabant alsmede zes oorlogsmusea in de provincie. Museum Klok & Peel is erop gespitst om onder auspiciën van Crossroads Brabant de oorlogsverhalen voor het voetlicht te brengen die te maken hebben met klokken, of die zich hebben afgespeeld in de Peel.

De tentoonstelling Klokkenroof! / Plundered Bells wordt waarschijnlijk de eerste uit een serie van drie. Het museum hoopt de komende jaren nog meer te kunnen doen in het kader van Crossroads Brabant. Wellicht kunnen leden van heemkundekring De Vonder daar nog een handje bij helpen....

Uit de Astense kerktoren werd ook de roemruchte klok Maria uit de 15e eeuw geroofd. Ze ontkwam aan de smeltoven en werd na de bevrijding zo gauw mogelijk teruggehaald.

Piet Snijders

DE NIET-GESTELDE KWIS- VRAAG 5

Kwisvraag 5 luidde: Welke officiële naam kreeg de weg van de Meijelseweg naar Sluis 12 in 1958? Het antwoord is Hollideeweg.

Van Gezandebaan naar Hollideeweg naar Gezandebaan

De boerderijen en huizen rondom de Astense Peel hadden voorheen als adres allemaal de benaming Peel met een huisnummer. In 1958 wil het college van burgemeester en wethouders van Asten voor elke weg een eigen, unieke straatnaam. Een commissie ad hoc, bestaande uit voorzitter M. van den Boomen en de leden J. van Oosterhout en J.P. van Bussel, gaan aan de slag om goeie namen te kiezen. Het college ziet graag dat oude en in de volksmond gebezigde namen blijven bestaan. De commissie gaat hier grotendeels in mee. Voor de wegen en paden ‘zonder naam’ draagt de commissie namen van Peelvogels en van belangrijke Astenaren voor. Zo’n belangrijke Astenaar is H. Hollidee. Op 18 december 1958 stelt de Astense raad de nieuwe straatnamen in het Peelgebied vast. De gehele baan vanaf de Meijelseweg tot aan sluis 12 van de Zuid--Willemsvaart krijgt de naam Hollideeweg. Zoek je nu op een plattegrond die 6 kilometer lange baan op, dan staat er toch geen Hollideeweg bij, maar Gezandebaan.

Al jaren voor de invoering van officiële straatnamen, werd voor de baan vanaf de weg van Asten naar Meijel tot sluis 12 de naam Gezandebaan gebruikt. En het lag, gezien de wens van het college, voor de hand dat de commissie die naam er ook voor zou voorstellen. Ze kiest echter voor Hollidee en het stukje zandpad van de Meijelseweg tot die baan moet dan Gezandebaan heten. Ook hierin gaat de raad mee. Maar de gemeente had buiten de wens van de aanwonenden gerekend. Zij wilden dat de oude Gezandebaan ook officieel Gezandebaan zou heten. De naam Hollideeweg moest maar aan de nieuwe Gezandebaan gegeven worden. In eerste instantie geeft het college niet toe. De bewoners blijven de raad vragen om naar hen te luisteren. Dat werkt. Nog net geen jaar na de vaststelling van de namen Hollideeweg en Gezandebaan worden ze door de raad omgewisseld.

Wie is Hollidee?

De straatnamencommissie vond Astenaar H. Hollidee belangrijk genoeg voor een straatnaam. Spuur

De Burgemeester Wijnenstraat, die eerder Molenstraat heette, met het geboortehuis van Elard Albert Rovers. Het is het huis aan de linkerkant met de 3 dakkapellen en het sierhek, waar de moeder met haar 2 kinderen passeert.

je in het Astense bevolkingsregister, dan zul je echter geen Hollidee tegenkomen. Het is een pseudoniem voor Elard Albert Rovers, een zoon van de Astense notaris Frederik Albert Rovers. Zijn vader is in 1844 met vrouw Geertruida Helena Beckers en kinderen naar Asten gekomen. Op 10 juni 1848 ziet Elard Albert daar het levenslicht. Na het overlijden van zijn vader in 1879 vertrekt Elard naar het toenmalige Oost-Indië om als ambtenaar het Nederlandse gouvernement daar te dienen. Hij keert terug in Asten en gaat bij zijn broer Adrianus wonen. Adrianus is in het ouderlijk huis in wat nu de Burgemeester Wijnenstraat heet zijn vader als notaris opgevolgd. Elard overlijdt op 5 september 1908 in Asten. Hij leeft voort in de straatnaam Hollideeweg, een soms stoffig, soms modderig weggetje ver van zijn woonhuis en dat weinig passanten kent. Maar meer nog leeft hij voort in het boek dat hij als (bijna) dertiger schreef en dat in 1881 door Drukkerij Brill uit Leiden is uitgegeven. Elard heeft als H. Hollidee zijn boek en als ‘dankbaren zoon’ opgedragen aan zijn moeder ‘en aan de nagedachtenis’ van zijn vader. Etsen naar het leven is van een hogere kwaliteit dan de naar Hollidee genoemde weg en zal wellicht meer lezers kennen dan de weg passanten. De meer dan 200 bladzijden zijn nog steeds de moeite waard om gelezen te worden. In 1978 is het boek opnieuw uitgegeven door Kruseman’s Uitgeversmaatschappij uit Den Haag. Dan onder de titel Schetsen uit het Noordbrabantse volksleven. De voormalige boekhandel ‘Henk Berkers Boek en Kantoor Asten’ eerde bij het vijftigjarig bestaan in 2011 Hollidee met het boek In de voetsporen van Hollidee. Beide laatstgenoemde boeken zijn te raadplegen in de bibliotheek van heemkundekring De Vonder.

Kritische kanttekeningen rond sloop van Huize Bartholomeus

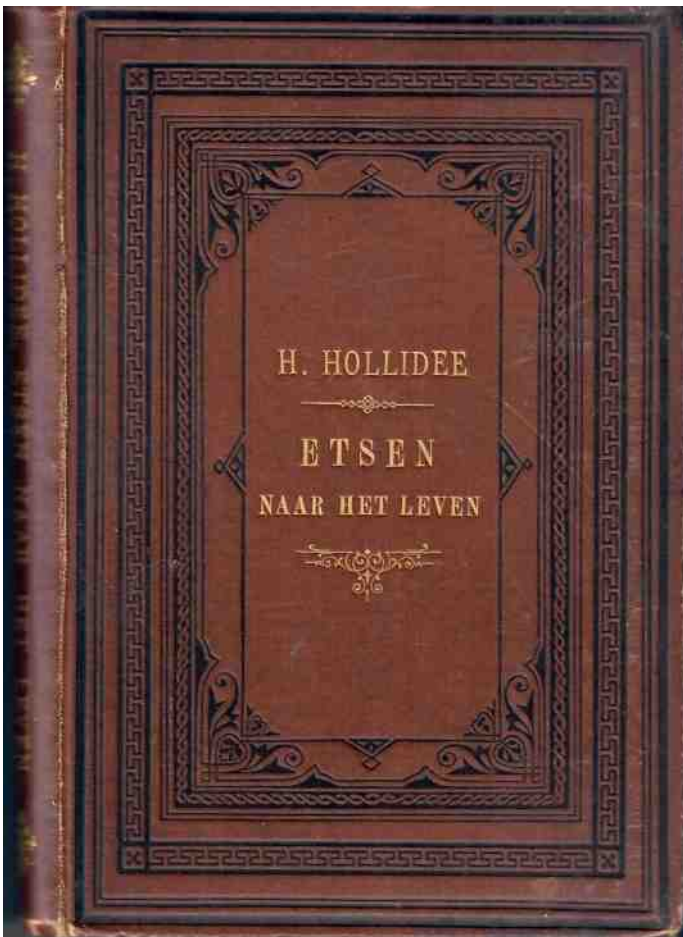
Huize Bartholomeus in Asten is definitief verleden tijd. Het monumentale achterste gedeelte tegenover De Klepel is/wordt grondig verbouwd tot appartementencomplex, het uit 1939 daterende niet monumentale deel - met de desondanks imposante gevel van architect Clement aan het Koningsplein - is afgebroken en krijgt als opvolger eveneens een appartementengebouw. Althans volgens het aanvankelijke plan.

Het is wonderlijk dat er over de toekomst van Huize Bartholomeus publiekelijk zo weinig te doen is geweest, terwijl het tegenoverliggende pand Anneke de Bruijn de gemoederen al decennialang bezighoudt. En dat terwijl het gebouwencomplex Bartholomeus een nog beeldbepalender element is in de Astense dorpskom.

Er was best een architectonisch argument geweest om Bartholomeus samen met Bluysen's villa als karakteristiek gebouw te blijven koesteren. De zuidelijke wand van het Koningsplein - zelfs al was die ooit nóg mooier - maakte het Koningsplein samen met de kerk, het gemeentehuis en de herenhuizen aan de overkant tot een statige plek. De gemeentelijke arbeidershuisjes en pand Anneke de Bruijn detoneerden daar zelfs bij.

Er was ook een cultuurhistorisch argument om voorzichtig om te gaan met het vroegere bejaardenhuis. Huize Bartholomeus werd in 1841 als 'liefdeshuis' gesticht door pastoor Bartholomeus Kemps. Hij gaf het in beheer als tiende huis van de Tilburgse zusters ofwel de Congregatie van de Zusters van Liefde van O.L. Vrouw, Moeder van Barmhartigheid. Die nam de bejaardenzorg voor Asten op zich, alsmede het onderwijs aan Astense meisjes. Hun Huize Bartholomeus was een treffend voorbeeld van de opkomst van geestelijke orden en congregaties in de 19e eeuw. Gezien het aantal aanpassingen en uitbreidingen getuigde het gebouwencomplex bovendien van de bloei van de congregatie in het interbellum.

En er was nog een reden om behoud na te streven. Pand Anneke de Bruijn mag als Astens laatste 'winkel van Sinkel' een grote gevoelswaarde hebben gehad; Huize Bartolomeus of het vroegere 'liefdes-

De mooi vormgegeven band van het boek van H. Hollidee uit 1881.

Oplossingen kwisvraag 5

Helaas is er geen enkel antwoord op kwisvraag 5 binnengekomen. Wellicht dat veel lezers 'on holliday' waren. De stand bij de koplopers blijft daarom: Gerard van Hal 6 punten, Peter Slegers 5 punten en Cees Verhagen 4 punten. Geen nieuwe kwisvraag, want de serie gaat, wellicht voor lange tijd, 'on holiday'.

Hans van de Laarschot

gesticht' had dat óók. Generaties opa's en oma's hebben er hun laatste dagen gesleten, eerst bij de zusters, daarna bij de opeenvolgende zorgstichtingen. Half Asten had er persoonlijke herinneringen aan.

Dat alles heeft niet kunnen verhinderen dat Asten zich weer een karakteristiek gebouw door de vingers heeft laten glippen. De boosdoener heet zoals altijd de 'bouwkundige staat'.

Die maakt het volgens de plannenmakers steeds weer 'financieel onverantwoord' om de bestaande gebouwen op te knappen. Natuurlijk is het aanneemelijk dat hergebruik met daaraan gekoppeld herbouw of restauratie duurder uitpakt dan nieuwbouw.

Maar moet dat de enige leidraad zijn?

Het is ook een open deur dat karaktervolle historische dorps- en stadskernen een grote aantrekkingskracht hebben. Mensen wonen er graag of komen er graag winkelen en recreëren. Die aantrekkingskracht vertegenwoordigt óók een economische waarde. Waarom wordt die niet meegewogen?

Bij de sloop van Huize Bartholomeus moeten we constateren dat de pet van het Astense gemeentebestuur al decennialang niet staat naar behoud, maar naar vernieuwing.

Dat kan na wikken en wegen een te verdedigen keuze zijn - zie het pand De Gitsels; dat is echt wel een verrijking voor Asten - maar veel vaker is vernieuwing de weg van de minste weerstand.

Want is er rondom Bartholomeus wel gewikt en gewogen? Heeft het gemeentebestuur ooit de ontwerpen voor nieuwbouw kunnen afzetten tegen het bestaande? Iedereen weet wat er intussen is afgebroken, maar wie weet wat ervoor in de plaats gaat komen? Het publiek weet van niks, het college van B. & W. wel? Of de gemeenteraad?

De indruk bestaat dat het gemeentebestuur - dat bij dit soort grote projecten toch een sturende rol zou moeten hebben - in deze wel een heel afwachtende rol heeft gespeeld. Misschien gebeurt er van alles op de achtergrond, maar de burger merkt daar niets van en wordt ook niet gehoord of geraadpleegd. Waarom niet?

Bij het project Van der Loo aan de Industrielaan gebeurt dat wel en wordt het creëren van maatschappelijk draagvlak in een vroeg stadium terecht als waardevol bestempeld.

Waarom is in het geval Bartholomeus de eigenaar niet gevraagd zijn plannen openbaar te maken vóórdát de oudbouw werd gesloopt? Als de eigenaar dan met een slecht plan op de proppen was gekomen had de sloopvergunning geweigerd of vertraagd kunnen worden. Dat machtsmiddel heeft het gemeentebestuur zich uit handen laten slaan. Wat nu als de projectontwikkelaar straks met een uitgekleed en karakterloos nieuwbouwplan komt aanzetten? Gewoon slikken omdat er geen alternatief meer is?

Wie lang genoeg zoekt op het internet vindt daar schetsplannen voor de nieuwbouw, maar naar de nieuwe voorgevel - toch het visitekaartje van elk gebouw - zoek je vergeefs.

Hoe zit het met de artist impressions waarmee architecten gewoonlijk zo gretig strooien bij het maken van prestigieuze nieuwbouwplannen? Zijn die ooit gemaakt en zo ja, waarom zijn die nooit gepubliceerd? Of is dat moedwillig nagelaten om een publieke beoordeling en een kwaliteitsdiscussie juist te ontlopen?

De grote vraag is: welke kwaliteit krijgt Asten straks terug voor de robuuste pleinwand die nu

gesloopt is? Ik denk dat de projectontwikkelaar en het toezichthoudend college van B. en W. het aan zichzelf én aan de Astense gemeenschap verplicht zijn om daar uitsluitel over te geven.

En dat niet alleen. Het zou van fatsoen getuigen om bij zo'n belangrijk bouwproject de burger een stem te geven vóórdát de vergunning voor nieuwbouw wordt verstrekt, op zijn minst een stem via de gekozen volksvertegenwoordiging ofwel de gemeenteraad.

Piet Snijders

De Rùjk

door Jacques van der Velden

Het was Piet Aarts die tijdens de vergadering van de toponiemen-werkgroep deze naam ter tafel bracht. Hij zocht een verklaring voor De Rùjk. Er waren vooral veel twijfels over de spelling, maar een oplossing voor zijn probleem kwam niet in zicht. Hij plaatste deze naam ter hoogte van het kasteel bij het betonnen bruggetje over de Voordeldonkse Broekloop op Voorste Heusden, met de aantekening dat er begin 1900 een houten brug lag. De route naar de school en de kerk van Asten vanuit de Behelp was het veiligst over de Achterste, Middelste en Voorste Heusden langs het kasteel en verder over de Groenewoudse velden. Het onveilige gevoel bij de route over de Wolfsberg bracht Piet in verband met de houten brug, die nogal kraakte bij het passeren van voertuigen, waardoor vogels en andere dieren opschrikten. Dat vertelden tenminste de spookverhalen. Het was in ieder geval niet verstandig om in je eentje door De Rùjk te gaan, zo werd ons op het hart gedrukt. Het waren vooral onze ouders, grootouders en nòg verder terug onze overgrootouders, die steeds deze verhalen vertelden, aldus Piet. Ik hou het bij zijn spookverhalen. Tijdens mijn zoektocht naar De Rùjk heb ik enkele vermeldingen verzameld, die mij van belang leken voor de oplossing van het probleem. In het woordenboek "Aastes van heure Zegge" komt de 'rùjk' in de woordenlijst niet voor, maar heb ik wel andere woorden met deze ùj-klank gevonden. Het blijken meervouden te zijn, zoals 'vùjt' 'voeten' en '-bùjk' 'boeken'. Overigens de Rùjk komt wel voor op het kaartje 'Geminte Aaste' in het hoofdstuk '-Name'. De Rùjk staat daar tussen Aaste en Heuze,

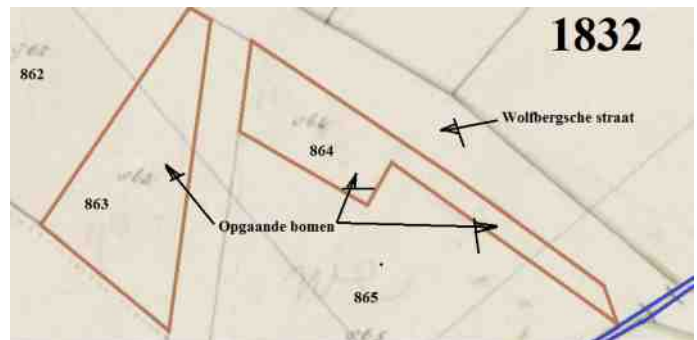
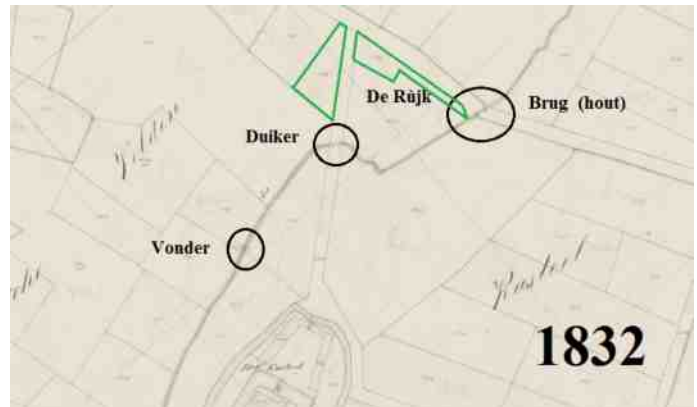
om precies te zijn tussen de toponiemen 'de Twèèlf Apostele' en 't Kesteel'. In het naslagwerk "De Nederlandse vogelnamen en hunne betekenis" staat onder de Bonte kraai, Roek en Zwarte kraai de dialect benaming 'ruuk'. Ook onder de familiena-men kwam ik 'De Ruuc' tegen, zijnde een afleiding van de vogelnaam 'de roek'. En in Blitterswijk Limburg hebben ze hun carnavals vereniging 'De Ruuk' gedoopt. Als embleem voeren zij een 'roek' in een wapenschild.

De Rùjk op het kaartje 'Geminte Aaste' kan volgens mij alleen maar betekenen dat de werkgroep 'Aastes van heure Zegge' van mening is dat dit de juiste schrijfwijze is en dat het ongeveer daar moet liggen. Volgens mij is dit het toponiem waar Piet Aarts een verklaring voor zoekt. Als ik de meervouden 'vùjt' 'voeten' en 'bùjk' 'boeken' op één rij zet met 'rùjk', dan denk ik dat 'rùjk' 'roeken' moet zijn. Hiermee werden waarschijnlijk niet alleen 'roeken' maar ook andere kraaiachtigen zoals de Bonte en de Zwarte kraai aangeduid. Tevergeefs had ik in de woordenlijst naar het woord 'rùjk' gezocht, maar helemaal op het einde van 't Kesteel-verhaal las ik dat het meervoud 'roeken', niet 'rùjk' maar 'roeke' moet zijn. Dit lijkt in tegenspraak te zijn met mijn theorie. Maar, het klopt wel degelijk, want de 'roek' is niet in de woordenlijst opgenomen omdat men in Asten andere namen gebruikte voor deze vogel. Volgens Piet Snijders werden in Asten de kraaiachtigen met 'krèèje' (kraaien) en 'kaawe' (kouwen) aangeduid. Ook onze oosterburen gebruiken het woord 'roek' niet, zij noemen dat een 'Saatkrähe'. Maar, in de Duitse dialecten aan de oostgrens van Limburg gebruikte men een eeuw geleden wèl de woorden 'Ruk' en 'Ruch', betekenis 'roek', uitspraak /oe/. In het meervoud kregen deze twee woorden een umlaut. Op dit moment is in het

Heusdens dialect de ‘umlaut’ van het meervoud ‘roek’ verdwenen, maar in de periode waar Piet Aarts het over heeft was dat nog niet het geval.

In het begin van het Astens woordenboek, wordt uit de doeken gedaan hoe ‘Aastes’ geschreven moet worden, ik citeer: “Eigelek maakt dè gin fluit uit. Want dialect is gin taal um te schreve, mer um te praote.” en verderop staat “Riggels make is nie inváwdig, want ‘t dialect is altijd in beweging en klonk in 1906 anders as in 2006. En dè nie alleen. Op d’n Ommelsenbosch tigde Vlierden an klinkt ‘t Aastes hil anders as in de Behelp op Heuze.”. Bij andere dialecten is dat niet anders. Toevallig weet ik van het Gemerts, dat men daar eind negentiende eeuw nog ‘buijk’ voor het meervoud ‘boeken’ gebruikte, op dit moment spreken ze daar ook van ‘-boeke’. Het gaat bij de Rùjk om de basisklank /oe/-umlaut. In het Astens woordenboek heeft men er voor gekozen om dat met ‘ùj’ te schrijven. Echter, Jan van Eijk zaliger uit Heusden koos in 1964 met zijn carnavalslied er voor, om deze klank uit te drukken met een ‘eu’. Dat ging volgens Martien Giebels als volgt: ‘Mi vastenaovund dan zitten wij nie stil, we zijn dan vrujters van de Reuk tot De Pil’. In het Astens woordenboek vinden we deze klank terug in ‘beum’ betekenis ‘bomen’. Daarmee wordt dus een /oo/-umlaut uitgedrukt, een klank die dicht bij ‘ùj’ zit. Ik denk dat Jan van Eijk bewust gekozen heeft voor leesbaarheid. Een vlot liedje wordt nou eenmaal niet geschreven om de zuivere dialect-uitspraak vast te leggen. Hij heeft er voor gekozen om af te zien van het gebruik van [diacritische] tekens die voor de precieze uitspraak noodzakelijk zijn. In de huidige dialecten van Asten, Heusden, Someren, Meijel en Gemert wordt voor ‘roeken’ geen umlaut meer gebruikt. Als ik het verhaal van Piet Aarts goed heb beluisterd, dan is die gewoonte in Asten binnen enkele generaties verloren gegaan. Mijn kinderen en kleinkinderen vervoegen geen enkel woord in het meervoud met een ‘umlaut’, zij doen dat uitsluitend met de gebruikelijke achtervoegsels -en en -s.

Ik denk dat het oude voetpad langs het kasteel niet in aanmerking komt voor de naam De Rùjk, omdat vroeger op en dichtbij het kasteel niet genoeg slaapbomen voor een kolonie roeken aanwezig waren. Op de oudste kadasterkaart wordt dat de Beemdstraat genoemd. Nu is het deel dat langs het kasteel loopt Kasteellaan gedoopt. Toen kon je daar rechtdoor lopen over een vonder, om vervolgens via een voetpad over de Groenewoudse velden in Asten te geraken. Iedereen die ik gevraagd heb

naar De Rùjk, wijst dezelfde plaats aan als Piet Aarts. Ook het carnavalsliedje van Jan van Eijk geeft met ‘van de Reuk tot De Pil’ de grenzen van Heusden aan, namelijk ‘van de Voordeldonkse Broekloop tot de grens met Meijel’. Ook de plaats die de Rùjk inneemt op de afbeelding ‘Geminte Aaste’ in het hoofdstuk ‘Name’ bevestigt de juistheid van deze locatie. Alhoewel op de nauwkeurigheid van deze kaart nauwelijks iets af te dingen valt, zegt het Name-verhaal hierover: “Mer nie zevere over ne centimèèter of wa spulling, want we kièjke nie op vèèf minute lope!”. Ik denk dat we De Rùjk ‘de roeken’ inderdaad moeten zoeken in de bomen bij de houten brug over de Voordeldonkse Broekloop. Daar waar de Kasteellaan op de Voorste Heusden uitkomt. Daar staan opgaande bomen

langs de weg, die een klein bos vormen. Blijkbaar is daar altijd al een bossage geweest. De nauwelijks rendabele driehoek tussen Kasteellaan, Voorste Heusden en Voordeldonkse Broekloop bestaat nu nog steeds voor een groot deel uit bomen en struiken. Waarschijnlijk hebben in die opgaande bomen ooit ‘roeken’ gewoond. Ze hadden vermoedelijk weinig keus, want dit is de enige plaats in die omgeving die op oude kaarten steeds met ‘loofhout’ wordt aangegeven. Roeken broeden bij voorkeur in toppen van hoge loofbomen. In spookverhalen plachten dit soort vogels in grote getale in bomen rondom kastelen voor te komen. Niet verwonderlijk, omdat daar meestal veel hoge eiken en beuken staan. De situatie wordt pas griezelig in combinatie met het kraakgeluid van een vlakbij gelegen houten brug. De vogels schrikken daarvan en vliegen daardoor massaal op. Roeken worden overigens al onrustig en gaan rondjes vliegen, wanneer wandelaars of fietsers passeren. De angst voor zwermen kraaiachtigen is bij mensen groot, dat blijkt uit de film *Birds* [1963] van Alfred Hitchcock. In deze film vallen kraaien schoolkinderen aan en veroorzaken enorme paniek. Het gebied net over de houten brug, aan de linkerkant vanuit Heusden gezien, werd volgens mij De Rùjk ‘de roeken’ genoemd, omdat daar ooit roeken woonden. Door de tijd heen zijn daardoor rond deze plek allerlei spookverhalen ontstaan.

Het is bekend dat de Middeleeuwse mens erg bijgelovig was en al schrok bij het zien van een groepje rondcirkelende kraaien. Het werd beschouwd als een teken dat er ruzie of oorlog op handen was. Hiermee wil ik niet beweren dat in Asten het toponiem De Rùjk al in de Middeleeuwen gebezigd werd. Wel denk ik dat de heksenprocessen die ooit op het kasteel hebben plaatsgevonden op

de fantasie van de bevolking hun uitwerking niet gemist hebben. De Rùjk was het begin van de kasteellaan, ooit de toegang tot een duivels bedrijf. Het kesteel-verhaal vertelt hierover: “En as ge oit in ‘t dônker in de buurt van de ruïne bèent, luister dan goe, want d’r zijn van die dààg dè zwarte wólke zich bôvve de puinhoep samepakke en de weind z’nnen aojem inhèelt, dè ge – stil ‘s – uit de keldergewèlve de gemartelde hekse van toen um hulp heurt krijsen... En as ge dè heurt zal ‘t hènnevel langs oewe reug umhòg kruipe en zàalde ge vur ins en altijd wete dè ditte verhaal echt gebeurd is...!”. Toen ik met oudere Heusdenaren over De Rùjk kwam te praten, beluisterde ik vooral de angst van vrouwen. Toen ze jong waren durfden ze in het donker daar niet alleen langs te gaan, omdat ze bang waren dat er elk moment iemand uit de bosjes kon springen die hen iets aan kon doen. Ik heb overigens geen verhalen gehoord die erop wijzen dat zoiets ook ooit gebeurd is.

De Rùjk kan ook een verwijzing naar een persoon zijn, maar omdat deze naam sterk naar één bepaalde plaats wijst en omdat daar ter plaatse nooit huizen hebben gestaan, lijkt mij die uitleg minder waarschijnlijk. Er heeft in Asten ooit iemand gewoond die Gerhardus de Roock heette. Zijn naam is een variant van de familienaam ‘de Roek’. Hij overleed in Asten op 8 maart 1824. De Roock was advocaat en woonde langs Hendrik Klaas Gelling, schoolonderwijzer. Naar mijn stellige overtuiging moet dat midden in het dorp zijn geweest en komt hij daarom niet in aanmerking voor de naam De Rùjk. Of de kasteelheer ooit zo genoemd werd, is bij mij niet bekend. Ik verwacht het niet. Het waren meestal politieagenten en veldwachters die een roeknaam kregen toebedeeld. Piet Snijders wist nog te vertellen dat hij wel ooit gehoord had van een ‘Roekenbos’, al wist hij niet waar dat dan precies was. Bij ‘t kasteel misschien? Het

'Peelbronnen': schatkamer voor allerlei heemkundig onderzoek

Hans van de Laarschot en Ad Kersten brachten archieven bij u thuis

ASTEN - Historicus Hans van de Laarschot en heemkundige Ad Kersten uit Asten, beiden prominent lid van De Vonder, zijn sinds begin 2014 tig keer naar Den Haag afgereisd om er in het Nationaal Archief dossiers te bestuderen die over de Peel handelen. Maar dat niet alleen. Ze namen hun digitale camera mee om gevonden documenten te fotograferen.

Dat mocht ja, want het ging om openbare archieven.

Na een dagje Den Haag keerden de beide Vonderleden steeds met zeker 500 digitale opnamen huiswaarts. Soms waren het er veel meer. Ervan uitgaande dat ze zeker 20 keer naar Den Haag zijn geweest hebben ze minstens 10.000 pagina's gedigitaliseerd. Thuis werden de opnamen fototechnisch nabewerkt - een tijdrovend karwei - en dan in hapklare brokken gepubliceerd. Vanaf het begin in de cahiers Peelbronnen (tot nu toe zijn de nummers 1 en 2 verschenen), sinds mei 2016 op internet.

Elke eerste dag van de maand werden nieuwe Peelbronnen op de website gezet. Aldus werden Hans en Ad heemkundige verkenners die in Den Haag interessant bronnenmateriaal opspoorde, dat door andere Peelonderzoekers thuis achter de computer kan worden bestudeerd. Onder de noemer 'Peelbronnen' is intussen een prachtig digitaal archief te vinden, voor iedere liefhebber vrij en gratis toegankelijk. Alle stukken en kaarten zijn gratis te downloaden.

Nationaal Archief

Van de Laarschot en Kersten kwamen tot hun serviceverlening nadat Hans zich door de website www.gahetna.nl liet verleiden om in het Nationaal Archief naar Peeldossiers te speuren.

„Tot mijn verrassing vond ik meteen ruim 100 hits,” zegt Van de Laarschot. „Na opschoning bleven er zo'n 90 over. Nieuwsgierig ben ik toen in levende lijve een kijkje gaan nemen in het Nationaal Archief. Ik vroeg Ad Kersten mee, want als 't over de Peel gaat is die net zo fanatiek als ik.”

„In de studiezaal bleek 'n Peeldossier soms maar enkele pagina's groot, maar soms ook centimeters

toponiem De Rùjk zou inderdaad ook een verkorting van 'roeken-bos' kunnen zijn. Met de omschrijving 'plaats waar veel roeken zich ophouden' meen ik aan beide mogelijkheden voldaan te hebben. Aan de ingang van de kasteellaan van het kasteel Nemerlaar (Haaren) staat op een zuil in brons de koning der kraaiachtigen, 'De Raaf'. Misschien is het een aardig idee om aan het begin van de kasteellaan van Asten op een zuil een beeld van 'De Roek' te plaatsen? Een roek als 'gerechtsdienaar belast met het toezicht op ons erfgoed'!

Bronnen:

Zegslieden, Piet Aarts (Heusden), Piet Snijders (Asten) en Martien Giebels (Heusden).

Aastes van heure Zegge, woordenboek en verhalenbundel, Astens dialect, 2006, Piet Snijders, Maria Verdijsseeldonck-Hurkmans, Fons van den Heuvel, Frans Boerekamps en Ton Berkens. 't Kesteele-verhaal p85-90, Name-verhaal p115-119 met kaartje Geminte Aaste p119.

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Umlaut_\(klank\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Umlaut_(klank)) Umlaut, klankwijziging meervoudsvorm znw in het Twents en Limburgs. Zie ook de verwijzing "Twents op sterven na dood?", pagina 28 en 29.

<http://woerterbuchnetz.de/RhWB> Rheinisches Wörterbuch. Ruk II (= Ruch II), Rùke 'junge Saatkrahe' meervoud Rùken. "De Rùken kummen lauter in Tröppen." *Huidige situatie*

dik. Het is niet te doen om al dat materiaal daarginds te lezen. Om onze tijd zo efficiënt mogelijk te gebruiken besloten we om documenten te fotograferen."

„Het was ons al snel duidelijk dat de meeste Peel-dossiers te vinden zijn in de thema's 'natuur' en 'leger'. Bij 'natuur' merkten we op dat er al vanaf de jaren 30 gewerkt is aan het behoud van de Peel als natuurgebied. Voor de Groote Peel werd dat pas rond 1950 actueel. Dan wordt 'n decennialange voorgeschiedenis natuurlijk interessant."

„Met het leger heb ik minder, maar oorlogsgeschiedenis - zeker in de Peel - vind ik wel interessant. Ook in militaire dossiers vonden we intrigerend materiaal. Bij voorbeeld over de verdediging van de Peel tijdens de Eerste Wereldoorlog. Dat was in 2014 een actueel thema. Maar ook over het enorme strategische belang van de Peelmoerassen voor de landsverdediging in de jaren 30."

„Het mooiste vond ik de schitterende landschapsbeschrijvingen. Die zijn zo gedetailleerd dat ook de natuurliefhebber er veel uit kan halen. Eigenlijk waren de militairen onze eerste natuurbeschermers. Zij hadden krijgskundige argumenten om de Peel als moeras te behouden. Al rond 1935 pleitten zij voor aankoop van de Peelmoerassen, want alleen dan kon de natuurlijke barrière in stand worden gehouden."

Hans van de Laarschot

„Onze volgende dossiers gingen over de Peel-Raamstelling, de verdedigingslinie die in 1939-1940 inderhaast werd gebouwd maar nauwelijks werd gebruikt. Vorig jaar was er een symposium over de Peel-Raamstelling en daarom was het aardig om het materiaal daarover te ontsluiten. Andere historici zeggen wel dat alles ook te vinden is in andere bronnen, zoals de Groene Reeks, maar dat drukwerk is vaak gekuist, terwijl de dossiers in het Nationaal Archief origineel zijn. Daarin vind je ook handgeschreven commentaren en die zijn vaak heel verhelderend. Je haalt er bijvoorbeeld de frustratie uit onder het soldatenvolk, toen dat al op de dag van de Duitse inval de Peel-Raamstelling moest verlaten."

Toen eind vorig jaar als gevolg van het eerdergenoemd symposium ook het Tractaat van Venlo (1716) actueel werd, zochten Hans van de Laarschot en Ad Kersten ook materiaal op over de Peelgrenzen. Dat leverde eveneens mooi origineel materiaal op, zoals de handgeschreven Tractaat-teksten met bijbehorend kaartmateriaal. Veel daarvan mag dan bekend en beschikbaar zijn, het is toch mooi dat die documenten via de website www.oorlog-depeel.nl als het ware vooraan in de boekenkast zijn gezet. Hans: „Archieven zijn leuk, maar als niemand er ooit inkijkt heb je er niets aan."

Mooi kaartmateriaal rond het Tractaat van Venlo, thuis te bestuderen.

Voor Peelbronnen: google Peelbronnen of kies www.oorlog-depeel.nl.

Ook: de site van heemkundekring De Vonder: (www.heemkundekringdevonder.nl/archieven/peelbronnen/peelbronnen.php).

Daar heb je ook toegang tot de actuele folder over de Peelbronnen: (www.heemkundekringdevonder.nl/archieven/peelbronnen/folder.pdf)

Auteur: Piet Snijders

Te voet dur Aaste deel 34

Verteld door Piet Feijen.

In de jaren 80 van de vorige eeuw wandelden leden van de bond voor ouderen, onder leiding van hun voorzitter Piet Feijen, door Asten. Zij maakten een overzicht van Asten van ongeveer 1920 tot 1985. Velen van u zullen zich de mensen, hun beroepen en hun eigenaardigheden nog wel herinneren. Ook de behuizingen en straten van die tijd. Al is het nog niet zo lang geleden, er ligt hier misschien een taak tot navolging zodat het nageslacht aansluiting kan vinden met het huidige Asten. Van wat verloren ging en wat er bij kwam.

Beste Allemaal,

Hierbij dan de veertigste aflevering van Te Voet dur Asten. (P.S. Wij hebben een andere indeling gemaakt vandaar bij ons nr. 34. red.) Ongeveer drie jaar zijn we er mee bezig. Waar blijft de tijd. We verwonderen er ons zelf over, dat we het zolang hebben volgehouden. Het uitgangspunt was, iedereen die er interesses in had ons Asten te laten zien van zo'n 60-70 jaar geleden. Van vele ouderen kregen we inlichtingen en met de nodige fantasie die hoort er nu eenmaal bij, niewaor Pirke ? kwamen we tot onze reeks verhalen, die volgens insiders ook historisch gezien geen flop is. Nostalgie speelde een belangrijke rol en het moest allemaal leuk blijven. Aan trieste, sombere verhalen was geen behoefte; daar worden we al genoeg mee gekonfronteerd via het kijkkastje en de krant. Uit de vele reactie's die we steeds mochten ontvangen, menen we te mogen konkluderen, dat we in onze opzet geslaagd zijn. Dat mogen ook blijken uit 't feit, dat ons verhaal

zelfs door vele jongeren gelezen wordt, door vrienden en bekenden buiten Asten en zelfs door Astense emigranten overzee. Ook zijn er nogal wat lezers en lezeressen, die "presies weten" wie Jan, Peer, Pirke, Toon van Narus-oom, Ties van Nöllekus,

Graard van Graarden Hannes, Hannelsse -Bert en al die aander schôn kèèrels zijn. Met het vrouwvolk hebben ze meer moeite. Ze weten ook, dat Nol, de zoon van Tiesse van Nöllekus en Cisse, in 1915 de 4000e inwoner van Asten werd. Nu zijn we in 1985 met zo'n 14500 inwoners zijn, kunnen we zeggen, dat Asten op dat gebied goe hi geboerd. Dat onze vrienden bij hun uitstapjes nog al eens plek ân de bôks hân , mochten we ook nog al eens horen, maar ach, wat wil je. Er waren toen nog meer café's als nu, toen nog verspreid over 't deurp en de buitenwijken, tot zelfs op Oostappen toe. En het was belangrijk, dat alles nog eens veur en nao bepraot kon worren, anders was er niks ân geweest en hân ze beter thuis kunnen blijven. En tijd was toen nie zo belangrijk. Hoe het ook zij, ons verhaal loopt zo langzamerhand ten einde en toen we dat onlangs aan een oudere dames vertelden, keek ze ons wat dromerig aan en zei zachtjes, Wâ is dè zeund. Kijk, dat was nou een schouderklopje dat aantikt. Bedankt Anna !

We hebben al eens geschreven, dat de Wilhelminastraat vroeger Torenstraat heette, daarna Wilhelminastraat, in de oorlog omgedoopt is tot Kanaalstraat en daarna weer Wilhelminastraat werd. Een belangrijke straat, anders waren er die naamsveranderingen niet geweest, nietwaar ? Daarom ook werd ze als laatste in Te voet dur Asten opgenomen. Het staat nu al vast, dat onze vrienden, met de traditionele omlijsting erbij, er meer dan een uitstapje aan zullen besteden, temeer omdat onze vaste burgergids hier bijzonder goed thuis is. Jan Vaalman weet nogal wat te vertellen over de Burgemeester Frenckenfeesten (1894 gouden jubileum, 1904 Diamanten, een unicum voor Nederland). Hij kan vertellen over de Villa Semper Virens van de Fam. Antoon Bluijssen-Raaymakers waar zich de zusters van de Franse orde Fille de Notre dame vestigde; over het deftige doktershuis en de villa van Notaris Hockers; over het café Burgerlust en over het

schilders en behangersbedrijf van L.J.Coolen, enz. De Torenstraat was de deftigste straat van Asten en zal ongetwijfeld voldoende stof voor enkele uitstapjes bieden. Hoewel we meerdere malen geschreven hebben, dat we voor gemotiveerde op of aanmerkingen steeds een gewillig oor hadden, hebben we hier maar weinig van mogen vernemen, omdat de authentieke en nostalgische weergave goed was. We veronderstellen, dat van de anekdote's verhaaltjes en belevenissen met het bekende korreltje zout is genoten.

Toch zijn er wel eens foutjes gemaakt. In aflevering 38 zaten we zelfs goed fout. We schreven aan het slot, dat Antoon Driessen, die inmiddels aan de deken van Pelthof woont, zijn handboog aan de wilgen had gehangen. Dit melden we naar aanleiding van een bericht van een van onze doorgaans betrouwbare inlichtingenbronnen. Gezien het feit, dat Antoon bijna 90 jaar is en al meer dan 70 jaar schutter, was dit voor ons zeer geloofwaardig en werd dus vermeld. Later hoorden we toevallig, dat Antoon nog geenszins van plan is die wilgen voor zijn boog te gaan gebruiken. Inmiddels vernamen we nog van het thuisfront van Eendracht Maakt Macht op Voordeldonk, dat hij nog regelmatig zijn pijnke komt trekken, 2 tot 3 maal per week, meestal per fiets en anders komt er wel vervoer. Al met al een prestatie die er zijn mag.

Veur of tegen ?

Die vraag zal iedereen wel 'ns gestèeld zijn en zeker âs er op een of ander gebied veranderingen op komst zijn, zô âs straks bij de verkiezingen bij vurbild. Of âs er iets sti te gebeuren wâ we nog nie eerder hebben meegemâkt, zô âs onlangs het bezoek van Paus Paulus. Um van de benoeming van Mrg.ter Schure âs Bisschop van ons Bisdom mer nie te praoten. Inspraak moet, en zowel geestelijken âs maatschappelijke Hoge Pieten beleggen bijeenkomsten en praoten dan zo moeilijk, dè 'ne gewone mens het

veur of tegen van de zaak nie begrijpt.

't Zal wel een teken des tijds zijn en in dizze'n tijd zijn nogal wâ veranderingen, het ân bod is groot; Dolle Mina's, Blijf van mijn lijf, Krakkers, Demonstratie's voor van alles en nog wat, stakingen, protestaktie's, Emancipatie, Feministen en nog veul mer. En allemaol hebben ze veur en tegenstanders, en dè is mer goe ôk. Denk nie dè dè ooit anders is geweest, want dè zal blijken uit onderstaande, oude parabel, die we hil laang gelèijen 'ns gelezen hebben, de parabel van,

Vader Don Juan, zoon José en het ezeltje !

Het was de gewoonte, dat Don Juan jaarlijks zijn veraf wonende familie leden ging bezoeken en, al was de bagage van geringe omvang, het gemak dient de mens en diende ook Juan. Het ezeltje was voor die bagage een uitkomst. Reeds dikwijls was gezegd, dat José eens mee mocht en dit jaar was het zo ver. José mocht vanwege zijn leeftijd op het ezeltje zitten, terwijl vader de bagage droeg. Na een lange dag reis kwamen ze bij de familie aan. Na de eerste begroetingen kwamen de tongen los en was men het er niet mee eens, dat José en niet Don Juan op het ezeltje had gezeten. Men vond het maar schande, zo'n sterke jonge kerel die zijn vader laat lopen ! Na een paar dagen werd weer opgestapt, op reis naar verdere familie, maar toen zat wél Don Juan op het ezeltje. Na weer een lange vermoeiende reis ook daar de begroeting niet uitbundig. Oorzaak daarvan was, dat men het daar niet juist vond, dat Don Juan op de ezel zat en nadat deze de toezegging gedaan had, dat hij hiervoor een passende oplossing zou zoeken, werd het toch nog een gezellig familiefeestje. Wel vertrokken na een paar dagen Don Juan en José met stille trom in alle vroegte. Later hoorde men, dat Don Juan en José de ezel dragend hadden meegenomen. En of men het dáár mee eens was, verteld de geschiedenis niet. Wegens vakantie zal onze volgende aflevering pas eind Augustus verschijnen. Deze aflevering sluiten we af met het grapje van de maand. Graard en Peer zijn al hil laang hil goei buren en dikke vrienden.

Gin van beijen zijn ooit ziek geweest, tot dè Peer ân d'n tob râkte en nô 't ziekenhuis moest. Nô enkele dagen gi Graard z'nne vriend 's op zuuken. Hij du z'n pantoffels op de gang uit en gi zachtjes binnen. Er is gin bezoek en Graard zie en heurt, dè Peer slupt en blie dur um rustig zitten. Net zolaang tot de bel vur einde bezoek gi. Peer wordt wakker van de bel en Graard vraogt dan, hoe gi 't ? 't Gi nog al, antwoorde Peer, ik kan hier gin oog slaopen.

wordt vervolgd

Burengeruchten

Wij zijn uiteraard trots op onze Vonder, maar zijn ook bescheiden genoeg om ontzag te hebben voor de zorg die de burens aan hun lijfblad besteden. Zoals de Aa-kroniek van Cranendonck. Een

fraai geïllustreerd boekwerk van 90 bladzijden, onder anderen over het Koningschieten met alles

Aa-kroniek

wat er omheen hangt. En een nostalgische wandeling zoals Piet Feijen dat in Asten deed. De Heemkundekring daar bestaat dit jaar 60 jaar en zal nog veel langer bestaan als ze de jeugd aan zich kan binden. Daarvoor is in overleg met de plaatselijke scholen een schrijfproject opgezet waarin kinderen hun favoriete heemkundige voorkeur op papier kunnen zetten. Het bijzondere is dat de scholen het schrijfproces als leeropdracht begeleiden, niet alleen als opstel maar ook in de verdere uitvoering. Misschien interessant?

In de Tesneuzzik van Beek en Donk staat een rijk gedocumenteerd artikel van Peter van Vlerken die al lezend een naamgenoot heeft ontmoet die in het leger van Napoleon heeft gediend. Die werd dienstplichtig onder Napoleon toen deze zijn broer, het “Konijn” opzij had geschoven. Zoals bekend was Lodewijk Napoleon erg gezien in Aarle Rixtel waar Jan was geboren, hij had dus alle vertrouwen in de Fransen. Jan heeft de meeste veldslagen van Napoleon meegemaakt en het mag een wonder heten dat hij niet bij de 550.000 doden is bijgeschreven. Misschien omdat hij in 1815 de slag bij Waterloo miste, want toen zat hij al weer in Aarle Rixtel om vader te worden van 14 kinderen. Zijn (eerste) vrouw was Anny van Thiel, tante van de bekende spijkerfabrikant Piet van Thiel. Een spijkerharde familie.

Helmonds Heem had een uitgebreid verslag van de slag om Sluis XI. Het richt zich vooral op de strategische kant van de oorlog om Someren en

vandaar de inval vanuit Someren naar Asten over de bekende baileybrug. Het artikel geeft veel details over de verbeterde strijd, het gaat echter

minder over de leefsituatie van de bewoners, zoals “Gevels zonder vlag” dat doet.

Gemerts Heem heeft een ontroerend verhaal van de oorlogsveteraan Jan van de Laar, helaas een waar gebeurd verhaal. Met 4500 man uitgevaren op een

voormalig vrachtschip, waarvan alleen het naam-bordje “Nieuw Holland“ nog nieuw was. Desondanks een vrolijke reis naar het mooie Indië. Het verhaal waar het om gaat begint in Soerabaja waar ene Peter de fout maakte zich op te geven voor de veiligheidsdienst. Waar de opdracht was: “onze jongens” verdedigen ten koste van alles, ook ten koste van onschuldige mensen, (bij twijfel schieten!). Een trieste periode in Peters leven waarvan we weten dat hij het nooit zonder omwegen mocht vertellen. Het interview door Simon van Wetten had 60 jaar eerder mogen komen maar dan was het waarschijnlijk niet goed gevallen.

“Dorpen door textiel met elkaar verweven”, is het hoofdartikel van de Myerlese (Mierlose) Koerier.

Wie het ED leest weet dat Geldrop en Mierlo niet door één deur kunnen, maar het blijkt inderdaad

om deze twee (voormalige) gemeenten te gaan: ze hadden alle-

bei textiel. Gelukkig is niet alle textiel hetzelfde. Geldrop heeft zijn wolindustrie, Mierlo het linnen. Waar ligt dan de naijver? Geldrop had in 1810 1298 inwoners op 846 ha grond. Mierlo had er 1618 op 3466 ha en was dus veel groter. Maar u raadt het al: de “fabrikeurs” zaten vooral in Geldrop.

Terwijl de kleine boeren in Mierlo leefden van hun bedoening en een paar centen kregen voor hun

huisweverij. En hun geweven linnen ging naar Helmond. Het artikel geeft uitgebreide details over de textiel maar besteedt jammer genoeg geen aandacht aan de gespannen verhouding die toch ergens zijn oorsprong moet hebben. Misschien de volgende Koerier.

Gerard ten Thije

Oud Goud

Het lijk in de tuin.

Toen Pieter Valkenier nog de scepter over de heerlijkheid Asten zwaaide, speelde zich daar ook al sensatiewekkende taferelen af. Zo ging er het gerucht dat er, begin februari 1735, door werklieden bij het omspitten van een tuin een lijk zou zijn gevonden. Deze tuin behoorde toe aan de vorster Gerrit van Riet en was gelegen achter zijn huis. Dit lijk werd gevonden met het hoofd in de arm. Pieter de Cort, ten tijden de drossaard van Asten, liet door enkele schepenen de betrokken arbeiders verhoren. Dit “interrogatorium” had plaats op 7 februari 1735. Het leverde geen meerder of ander resultaat op dan dat Hendrik Jan Hendricx wist te verklaren dat hij bij spitten in de bewuste tuin met zijn schop door verrotte beenderen was gestoten.

Hier volgt het proces-verbaal zoals opgetekend in het register van het schepenprotocol van Asten. Reg.117. Interrogatorium voor Pieter de Cort, drossaard der heerlijkheid Asten, overgegeven aan schepenen en secretaris van Asten om de personen in margine gesteld onder eede op de navolgende artikelen te horen, te examineren en te ondervragen en het getuigde op ieder articul daar tegen te annoteren.

Eerstelijk hunnen ouderdom. Jan Verhoijens oud omtrent de jaren compotent. Hendrick Jan Hendricx oud omtrent de 38 jaren. Jan van Beugen omtrent de 28 jaren. Hendrik Jan Canter omtrent de 23 jaren.

Ten tweede. Of het niet waeagtigh is dat ontrent de agt daegen of daer ontrent of meer geleden Gerit van Riet, vorster alhier, sijnen hof agter zijn bewoende huijsinge niet heeft laeten omschieten en leegen.

Jan Verhoijens verclaert den inhoudt van den tweeden art. waer te sijn. Den tweeden deponent verclaert den inhoud van desen articul niet alleen waer te sijn, maer een van de leegers te sijn geweest. Jan van Beugen verclaert als Hendrik Jan Hendricx. Hendrick Jan Canters verclaert als de twee bovenstaende deponenten.

Ten derde. Of gij lieden niet en weet, gehoort en gesien hebt dat door dat omgraven in dien hof bevonden is een doot lichaem, waervan den cop in den arm soude liggen en wert u lieden verders gevraegt allen 't geene gij lieden daer van weet, gehoort en gesien hebt, u lieden kennisse daarvan min ofte meer sonder iets te verswijgen, direct of indirect.

Jan Verhoijens verclaert niets daarvan te weten of

gehoort egter daarvan wel een gerugt gehoort te hebben. Hendrik Jan Hendricx verclaert van de inhoud van het derde articul niet te weeten, maer wel bevonden te hebben verrotte schencken, daer hij met de schupp door stack. Hendrick Jan Canters verclaert als de twee bovenstaende deponenten maer heeft niet met de schup op de schencken gestooten. De drie laatste getuigen verklaarden onder eede dat zij de waarheid aan de Drossaard hadden vertelt. Dit onder toezien oog van de schepenen Peeter van de Vorst en Jan Verberne.

Op 10 februari 1735 begaf den Dossard, die de zaak toch niet geheel vertrouwde, zich met twee schepenen naar de tuin van vorster van Riet. De arbeiders die in de bewuste tuin gewerkt hadden wezen de plaats aan waar het lijk gelegen zou hebben waarop de drossard bevel gaf tot opgraving. Bij deze opgraving werd niets anders gevonden dan 18 grote en kleine botten en “den kop van een koeijbeest”. Dit was nu alles wat in het dorp aanleiding had gegeven tot zo een griezellig gerucht. Voor de zekerheid, en waarschijnlijke teleurstelling van het negatieve resultaat, gaf drossaard de Cort aan den ondervorster van Asten een schriftelijke opdracht om een publicatie te doen, waarbij aan degene die een lijk wist aan te wijzen of de plaats waar het verborgen lag een beloning van 50 gulden te beloven, onder toezegging van geheimhouding.

J.Jöris
wordt vervolgd.

ALGEMENE INFORMATIE

Redactie:

Ad Verrijt, Hemelberg 59, 5721 CP, Asten
0493-688388

Anneke Blankennagel, Jac Jöris, Ricus van Neerven, Piet Snijders en Gerard ten Thije
mailadres voor inzenden kopij:
redactie@heemkundekringdevonder.nl

Gezinsabonnementen HKK De Vonder

€ 30,00 per jaar

Opgeven bij het secretariaat of het Heemhuis
Molenstraat 10 te Someren

ISSN 1387-2079

Indien onbestelbaar:
H. Wijnen, Dorpstraat 22, 5711 GP Someren

Vrienden van Heemkundekring de Vonder

Acfis Business Centrum, Ter Hofstadlaan 75, 5711 VV Someren
René Berkvens Bloemenarrangementen, Jan van Havenstraat 32, 5724 AV Ommel
E T B Willem Bos, Trasweg 5, 5712 BB Someren-Eind
Campanula Fysiotherapie, Floralaan 22, 5721 CV Asten
Cortooms-Verberne Bouw-Timmerbedr, Molenakkers 5, 5721 WR Asten
Dakdekkersbedrijf Joan Meeuws, Liesberg 14, 5712 JL Someren
Driessen Advies & Beheer Witvrouwenweg 12, 5711 CN Someren
Geven Aannemersbedrijf BV, Ommelseweg 48, 5721 WV Asten
Hotel CENTRAAL, Wilheminaplein 3, 5711 EK Someren
Isi & Peggy's Knipperij, Wilhelminaplein 15a, 5711 EK Someren
Isobouw Systems BV, Kanaalstraat 107, 5711 EG Someren
van Kaam Netwerk Notarissen, Postbus 111, 5710 AC Someren
Notaris Kessels, Wilhelminastraat 30-32, 5721 KK Asten
Larco Foods BV, Industrielaan 10, 5711 CX Someren
Leenen Someren Beheer BV, Dr. Einattenlaan 28, 5711 AW Someren
Leenen Steengoed BV, Vaarselstraat 34, 5711 RE Someren
Garage Linden, Ter Hofstadlaan 140, 5711 VZ Someren
MIDAS Winkels, Markt 10, 5721 GE Asten.
Partycentrum De Platte Vonder, Nieuwendijk 10, 5712 EM Someren-Eind
Autobedrijf Stienen Someren BV, Boerenkamplaan 21, 5712 AA Someren
Verbugt IT, Zagershof 1, 5721 HX Asten
Jan van de Vijver, Vinkenweg 7, 5752 RA Deurne-Walsberg
Harrie Welten (Jumbo), Kuilvenweg 6, 5712 GX Someren
Wijnen Bouw en Service, Dorser 2, 5711 LE Someren
A. de Wit, Speelheuvelplein 4, 5711 AR Someren
P. van der Zanden, Jan v.d. Diesduncstraat 17, 5721 VN Asten

*Vrienden van de Heemkundekring maken onze activiteiten mogelijk.
Hebt u interesse? Info: bestuur Heemkundekring De Vonder*